

Η ΑΞΙΩΣΗ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΕΟ ΑΡΘΡΟ 543 ΑΚ*

Πάνος Κορνηλάκης

Καθηγητής του Αστικού Δικαίου στο Τμήμα Νομικής του ΑΠΘ

I. Προϋποθέσεις

Η Οδηγία 1999/44/ΕΚ δεν προέβλεπε δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση μη ανταπόκρισης του πράγματος στη σύμβαση, καταλείποντας τη σχετική ευχέρεια στον εθνικό νομοθέτη. Ο Έλληνας νομοθέτης, με τη νέα ρύθμιση, όχι μόνο περιέλαβε και την αξίωση αποζημίωσης μεταξύ των δικαιωμάτων που παρέχονται στον αγοραστή σε περίπτωση μη ανταπόκρισης του πράγματος στη σύμβαση αλλά και μείωσε – σε σχέση με το παλαιό δίκαιο (βλ. παλαιά άρθρα 543, 544 και 561) – τις προϋποθέσεις παροχής του δικαιώματος αυτού, ενοποιώντας καταρχήν τη ρύθμιση, τόσο για τις πωλήσεις γένους όσο και για τις πωλήσεις είδους, στα νέα άρθρα 543 και 544. Παράλληλα, προχώρησε σε σημαντική νομοθετική πρωτοβουλία θεσπίζοντας ρητά τη δυνατότητα είτε *εναλλακτικής άσκησης* της αξίωσης αποζημίωσης με τα άλλα δικαιώματα του 540 § 1 είτε και *σωρευτικής άσκησης* της με τα δικαιώματα αυτά «για τη ζημία που δεν καλύπτεται από την άσκησή τους» (543). Ειδικότερα, η αξίωση αποζημίωσης παρέχεται, για όλες τις πωλήσεις, εναλλακτικά ή σωρευτικά στις ακόλουθες περιπτώσεις:

1. Όταν η *συνομολογημένη ιδιότητα* λείπει κατά το χρόνο που ο κίνδυνος μεταβαίνει στον αγοραστή (543 εδ. α').

Στο παλαιό δίκαιο απαιτούνταν, για τις πωλήσεις είδους, η συνομολογημένη ιδιότητα να έλλειπε και κατά το χρόνο που καταρτίστηκε η πώληση (παλαιό 543 εδ. α') και εξακολουθούσε, εννοείται, να λείπει και κατά τη μετάθεση του κινδύνου (παλαιό 534).

Η ευθύνη αυτή του πωλητή σε αποζημίωση είναι *γνήσια αντικειμενική*, γεννιέται δηλαδή ανεξάρτητα από το αν ο πωλητής βαρύνεται ή όχι με οποιασδήποτε μορφής υπαιτιότητα (αν δηλαδή γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την έλλειψη της ιδιότητας που ο ίδιος συνομολόγησε). Ακριβώς, ο λόγος της αυξημένης ευθύνης του πωλητή εδώ δεν συνίσταται σε κάποια τεκμαιρόμενη υπαιτιότητά του αλλά στο γεγονός, ότι κατά τον κρίσιμο χρόνο έλλειπε η ιδιότητα που ο ίδιος τη «συνομολόγησε», δηλαδή «εγγυήθηκε» την ύπαρξή της.

2. Όταν η παροχή πράγματος με *πραγματικό ελάττωμα «οφείλεται σε πταίσμα του πωλητή»* (543 εδ. β'). Τούτο συμβαίνει:

α. Όταν κατά το χρόνο μετάθεσης του κινδύνου υπάρχει πραγματικό ελάττωμα,

* Εισήγηση στην Ημερίδα με θεματικό κύκλο «Το νέο δίκαιο της πωλήσεως» που πραγματοποιήθηκε στη Νομική ΔΠΘ στην Κομοτηνή στις 2.4.2003.

το οποίο δημιουργήθηκε (προκλήθηκε) έως το χρόνο μετάθεσης του κινδύνου από υπαιτιότητα του πωλητή.

β. Όταν ο πωλητής γνώριζε¹ ή όφειλε να γνωρίζει (αρκεί άγνοια από αμέλεια, έστω και ελαφριά) το πραγματικό ελάττωμα. Κρίσιμος χρόνος για τη συνδρομή της γνώσης ή υπαίτιας άγνοιας του πωλητή είναι ο χρόνος κατάρτισης της πώλησης (στις πωλήσεις είδους) ή ο χρόνος μετάθεσης του κινδύνου (στις πωλήσεις γένους, αφού σ' αυτές δεν είναι γνωστό, κατά την κατάρτιση της πώλησης, ποιο πράγμα από το γένος θα παραδοθεί τελικά στον αγοραστή)². Το βάρος απόδειξης της υπαιτιότητας φέρει – ενόψει της διατύπωσης της διάταξης – ο αγοραστής.

Σε αντίθεση, συνεπώς, με τα άλλα δικαιώματα του αγοραστή, το δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση πραγματικού ελαττώματος προϋποθέτει – όπως και στο παλαιό δίκαιο – υπαιτιότητα του πωλητή, η ευθύνη του οποίου διαμορφώνεται σε *πταισματική*, αν και με λιγότερο αυστηρές προϋποθέσεις. Τι ίδιο θα πρέπει να ισχύσει και για κάθε άλλη μορφή «μη ανταπόκρισης» του πράγματος στη σύμβαση, ενόψει του ενδεικτικού χαρακτήρα της απαρίθμησης των περιπτώσεων μη ανταπόκρισης στο 535.

Συγκεκριμένα, στο παλαιό δίκαιο, για μεν τις πωλήσεις είδους απαιτούνταν ο πωλητής, κατά το χρόνο που καταρτίστηκε η πώληση, να γνώριζε ή να όφειλε να γνωρίζει (άγνοια από αμέλεια, έστω και ελαφριά) το ουσιώδες πραγματικό ελάττωμα που υπήρχε τότε (παλαιό 543 εδ. β΄) και εξακολουθεί, εννοείται, να υπάρχει και κατά τη μετάθεση του κινδύνου (παλαιό 534), ενώ για τις πωλήσεις γένους απαιτούνταν ο πωλητής να απέκρυψε με δόλο (δηλαδή με πρόθεση να επηρεάσει την απόφαση του αγοραστή για την αγορά του πράγματος) το ουσιώδες πραγματικό ελάττωμα που υπήρχε κατά το χρόνο μετάθεσης του κινδύνου (παλαιό 561).

3. Όταν, από *υπαιτιότητα* (έστω και ελαφριά αμέλεια) του πωλητή, έπαψε να υπάρχει η συνομολογημένη ιδιότητα του πράγματος μετά την κατάρτιση της πώλησης και πριν μεταβεί ο κίνδυνος στον αγοραστή (544). Εννοείται και εδώ, ότι η έλλειψη της ιδιότητας πρέπει και πάλι να εξακολουθεί να υπάρχει και κατά το χρόνο που μετατίθεται ο κίνδυνος στον αγοραστή. Η νέα διάταξη 544 διατυπώθηκε ως λόγος απαλλαγής του πωλητή από την ευθύνη, ώστε να είναι σαφές, ότι αυτός (ο πωλητής) βαρύνεται με την απόδειξη, ότι η συνομολογημένη ιδιότητα του πράγματος που υπήρχε κατά την κατάρτιση της πώλησης έπαψε να υπάρχει, *χωρίς υπαιτιότητα του πωλητή*, πριν μεταβεί ο κίνδυνος στον αγοραστή³.

1. Η γνώση του ελαττώματος εκ μέρους του πωλητή και η μη γνωστοποίησή του στον αγοραστή ενδέχεται – ανάλογα με τις περιστάσεις – να οδηγήσει σε εφαρμογή τόσο του 919 όσο και του 557.

2. Βλ. την Εισηγητική Έκθεση του ν. 3043/2002 (υπό II 6).

3. Βλ. την Εισηγητική Έκθεση του ν. 3043/2002, ό.π.

Τέλος, η αγωγή του αγοραστή για αποζημίωση με βάση τα άρθρα 543 ή 544 θα πρέπει (με ποινή απαραδέκτου λόγω αοριστίας του δικογράφου της) να αναφέρει τη συνδρομή των παραπάνω προϋποθέσεων εφαρμογής των διατάξεων αυτών⁴.

II. Έννοια και έκταση της αποζημίωσης

Εφόσον η αποζημίωση αυτή οφείλεται στο πλαίσιο της συμβατικής ευθύνης του πωλητή λόγω της ελαττωματικότητας του πράγματος (παράβαση κύριας συμβατικής υποχρέωσης), συνιστά περίπτωση *θετικού διαφέροντος* «για μη εκτέλεση της σύμβασης» (543 εδ. α'), που αποσκοπεί – καλύπτοντας τόσο τις θετικές ζημίες όσο και το διαφυγόν κέρδος του αγοραστή – να τον φέρει (οικονομικώς) στη θέση που θα βρισκόταν, αν το πράγμα ανταποκρινόταν στη σύμβαση, δεν είχε δηλαδή το πραγματικό ελάττωμα ή αν έφερε τη συνολοποιημένη ιδιότητα. Έτσι, ο αγοραστής έχει εδώ, κατά την ορθότερη άποψη, διαζευκτικά τις ακόλουθες δυνατότητες: Είτε να κρατήσει το πράγμα και να ζητήσει αποζημίωση για τις λόγω του ελαττώματος ζημίες του («μικρή αποζημίωση») είτε να επιστρέψει το πράγμα και να ζητήσει αποζημίωση για ολική μη εκπλήρωση («μεγάλη αποζημίωση»).

1. Να κρατήσει το πράγμα και:

α. Να αξιώσει αποζημίωση για κάθε ζημία του (θετική ή και διαφυγόν κέρδος) που οφείλεται άμεσα και αιτιωδώς στην ύπαρξη του ελαττώματος ή στην έλλειψη της ιδιότητας (γερμ. *Mangelschaden*), λ.χ. τη διαφορά αξίας του ελαττωματικού από το μη ελαττωματικό πράγμα⁵, τις δαπάνες για τη επιτυχή ή ανεπιτυχή προσπάθεια διόρθωσης της ελαττωματικότητας⁶, το διαφυγόν κέρδος του από τη ματαίωση της μεταπώλησης του πράγματος (ή από την υπαναχώρηση του αντισυμβαλλομένου του από τη σύμβαση μεταπώλησης) ή από τη μεταπώλησή του με χαμηλότερο τίμημα, τη ζημία από το ότι στερήθηκε τη χρήση του πράγματος όσο διαρκούσε η διόρθωση του ελαττώματος (λ.χ. παροδική διακοπή της λειτουργίας της επιχείρησης του αγοραστή), τα δικαστικά έξοδα σε περίπτωση δικαστικής αντιδικίας (λ.χ. ως προς την ανταπόκριση ή μη του πράγματος στη σύμβαση) κτλ.

β. Να αξιώσει αποζημίωση για τη λεγόμενη «*περαιτέρω ζημία*» του (γερμ. *Mangelfolgeschaden*), δηλαδή τη ζημία σε άλλα – πέρα από το αντικείμενο της πώλησης – έννομα αγαθά του αγοραστή (λ.χ. στην υγεία του, στην κυριότητά του σε άλλα αντικείμενα κτλ.), η οποία – χωρίς να συνδέεται άμεσα με την «εκπλήρωση» της παροχής του πωλητή – οφείλεται εντούτοις έμμεσα και αυτή αιτιωδώς στην ελαττωματικότητα του πράγματος. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για τη ζημία που οφείλεται μεν αιτιωδώς στην ελαττωματικότητα του πράγματος αλλά δεν emπίπτει

4. Βλ. ΕφΘεσ 2415/1997 Αρμ ΝΒ'/1998 300.

5. Βλ. ΕφΑθ 5655/1995 ΕλΔ 37/1996 1436, ΑΠ 1760/1987 ΝοΒ 36/1988 1636 = EEN νστ'/1989 911, ΑΠ 1741/1987 EEN νε'/1988 906, ΕφΑθ 5837/1987 Αρχν 39/1988 20.

6. ΑΠ 1760/1987 ό.π.,

στις παραπάνω (υπό α΄) ζημιές. Στις περιπτώσεις αυτές θα συντρέχει κατά κανόνα και αδικοπρακτική ευθύνη του πωλητή (914 επ.).

Παραδείγματα: Η καταστροφή ή η βλάβη της οικοσκευής του αγοραστή από ανάφλεξη της ελαττωματικής ηλεκτρικής συσκευής ή από τα νερά της βροχής που διαπέρασαν την πλημμελώς μονωμένη οροφή του «ρετιρέ» που αγόρασε. — Η πρόκληση ατυχήματος από ελαττωματικό σύστημα πέδησης του αυτοκινήτου, με συνέπεια να γεννηθεί ευθύνη του αγοραστή του σε αποζημίωση του τρίτου που έπαθε ζημία από το ατύχημα. — Η μετάδοση μολυσματικής ασθένειας, από την οποία έπασχε το ζώο που πουλήθηκε, και στα άλλα ζώα του αγοραστή και ο συνακόλουθος θάνατός τους. — Η καταστροφή που έγινε στις «βιντεοκασέτες» του αγοραστή, εξαιτίας της ελαττωματικής συσκευής «βίντεο» που αγοράστηκε. — Η ζημία από τη βλάβη ή καταστροφή των πραγμάτων που τοποθετήθηκαν στο ελαττωματικό επαγγελματικό ψυγείο που πουλήθηκε κτλ.

γ. Να ασκήσει το δικαίωμα για διόρθωση ή μείωση του τιμήματος και σωρευτικά (543) να αξιώσει αποζημίωση για κάθε ζημία του (από τις παραπάνω υπό α΄ και β΄ αναφερόμενες), που δεν καλύπτεται από την άσκησή του (κυρίως τις περαιτέρω ζημιές του αλλά και λ.χ. τα δικαστικά έξοδα σε περίπτωση δικαστικής αντιδικίας, όπως και τη ζημία του από τη στέρηση της χρήσης του πράγματος όσο διαρκούσε η διόρθωσή του).

2. Αν ο αγοραστής δεν επιθυμεί να κρατήσει το ελαττωματικό κτλ. πράγμα, δικαιούται να ασκήσει το δικαίωμα της υπαναχώρησης (ή το δικαίωμα της αντικατάστασης) και επιπλέον (σωρευτικά) να ζητήσει την αποκατάσταση κάθε άλλης ζημίας του που δεν καλύπτεται από την άσκηση καθενός από τα δικαιώματα αυτά (λ.χ. των «περαιτέρω ζημιών» του, των διαφυγόντων κερδών του αγοραστή από τη ματαίωση μεταπώλησης των πραγμάτων, των δαπανών για την επιστροφή των πραγμάτων στον πωλητή, της ζημίας από τη σύναψη σύμβασης κάλυψης, των δικαστικών εξόδων σε περίπτωση δικαστικής αντιδικίας κτλ.). Το ότι καθένα από τα δικαιώματα υπαναχώρησης ή αντικατάστασης μπορεί να ασκηθεί σωρευτικά με το δικαίωμα αποζημίωσης καθιερώνεται ήδη ρητά στο νέο άρθρο 543 «για τη ζημία που δεν καλύπτεται από την άσκησή τους». Αποκαθίστανται ακόμη οι ζημιές που οφείλονται στην αθέτηση των υποχρεώσεων του πωλητή που γεννιούνται στο πλαίσιο της σχέσης, η οποία δημιουργείται με την άσκηση είτε της υπαναχώρησης είτε της αντικατάστασης, λ.χ. οι δαπάνες για αποθήκευση, ασφάλιση και μεταφορά (επιστροφή) στον πωλητή των πραγμάτων που δεν ανταποκρίνονται στη σύμβαση ή, σε περίπτωση καθυστέρησης αντικατάστασης του πράγματος, η ζημία από το ότι ο αγοραστής στερήθηκε, για το διάστημα της καθυστέρησης, τη χρήση του πράγματος, όπως είναι η δαπάνη εκμίσθωσης άλλου πράγματος.

Από δογματική άποψη, η αποζημίωση που οφείλεται σωρευτικά με την άσκηση

καθενός από τα δικαιώματα υπαναχώρησης ή αντικατάστασης είναι *θετικό διαφέρον για μη εκπλήρωση*: ο αγοραστής θα πρέπει να περιαχθεί οικονομικώς στη θέση που θα βρισκόταν αν δεν είχε μεσολαβήσει η αθέτηση του πωλητή και η συνακόλουθη άσκηση, από τον αγοραστή, καθενός από τα δύο παραπάνω δικαιώματα.

3. α. Αν ο αγοραστής επιθυμεί και να μην κρατήσει το πράγμα αλλά και να πάρει πλήρες διαφέρον λόγω μη εκπλήρωσης («μεγάλη αποζημίωση»), οφείλει να επικαλεστεί και να αποδείξει, ότι δεν έχει συμφέρον στη διατήρηση του πράγματος, λόγω της μη ανταπόκρισής του στη σύμβαση (αναλογία δικαίου από τα άρθρα 337, 343 § 2 και 386).

β. Σε κάθε περίπτωση, και παρά τη σιωπή του νόμου, το δικαίωμα αυτό (για λήψη της λεγόμενης «μεγάλης αποζημίωσης») δεν παρέχεται στον αγοραστή, αν πρόκειται για επουσιώδες πραγματικό ελάττωμα (παρεμφερώς και η § 281 Abs. 1 S. 3 BGB). Και τούτο γιατί η ύπαρξη επουσιώδους πραγματικού ελαττώματος καθιστά ουσιαστικά ανέφικτη την απόδειξη έλλειψης συμφέροντος του αγοραστή στη διατήρηση του πράγματος. Στο ίδιο αποτέλεσμα καταλήγει και η άποψη της αναλογικής εφαρμογής της 540 § 1 αριθμ. 3, ενόψει του ότι η άσκηση του δικαιώματος αυτού (και ο υπολογισμός της αποζημίωσης κατά τη θεωρία της διαφοράς) έχει τις ίδιες ουσιαστικά συνέπειες με την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης.

4. Η αξίωση αποζημίωσης κατά το 543 μπορεί να συρρέει και με αξίωση αποζημίωσης από αδικοπραξία (914 επ. ΑΚ), ιδίως ως προς τις περαιτέρω ζημιές αλλά και ως προς τη ζημία που προκαλεί στο ίδιο το πωληθέν ελαττωματικό αυτοτελές τμήμα του πωληθέντος (λ.χ. μια ελαττωματική μπαταρία αυτοκινήτου που προκαλεί σπινθήρα και το αυτοκίνητο καταστρέφεται από την πυρκαγιά).